DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 26 oktober 2006 *

I mål C-168/05,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, som framställts av Audiencia Provincial de Madrid (Spanien), genom beslut av den 15 februari 2005 som inkom till domstolen den 14 april 2005, i målet

Elisa María Mostaza Claro

mot

Centro Móvil Milenium SL,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. Jann samt domarna K. Lenaerts, E. Juhász, J.N. Cunha Rodrigues (referent), och M. Ilešič,

* Rättegångsspråk: spanska.

generaladvokat: A. Tizzano,
justitiesekreterare: R. Grass,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Centro Móvil Milenium SL, genom H. García Pi, abogado,

— Spaniens regering, genom E. Braquehais Conesa, i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom C. Schulze-Bahr, i egenskap av ombud,

— Ungerns regering, genom P. Gottfried, i egenskap av ombud,

— Finlands regering, genom T. Pynnä, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A. Aresu och L. Escobar Guerrero, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 27 april 2006 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) (nedan kallat direktivet).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Mostaza Claro och Centro Móvil Milenium SL (nedan kallat Móvil) angående giltigheten av en skiljedomsklausul som ingick i det avtal son Mostaza Claro slutit med bolaget.

Tillämpliga bestämmelser

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

3 Artikel 3.1 i direktivet har följande lydelse:

"Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten."

4 Artikel 6.1 i direktivet har följande lydelse:

"Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren."

5 I artikel 7.1 i direktivet föreskrivs följande:

"Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter."

6 I bilagan till direktivet ges en vägledande förteckning över avtalsvillkor som kan anses oskäliga. Bland dessa anges i punkt 1 q i bilagan avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är "att upphäva eller inskränka konsumentens rätt att gå till domstol eller vidta andra rättsliga åtgärder, särskilt genom att kräva att konsumenten för tvister enbart till skiljeförfarande som inte är reglerat i lag, genom att orättmätigt inskränka konsumentens tillgång till bevismedel eller genom att pålägga konsumenten en bevisbörda som enligt gällande rätt bör ligga hos någon annan avtalspart".

Den nationella lagstiftningen

7 Skyddet för konsumenter mot oskäliga avtalsvillkor följde i spansk rätt inledningsvis av den allmänna lagen nr 26/1984 om skydd för konsumenter och användare (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) av den 19 juli 1984 (BOE nr 176 av den 24 juli 1984) (nedan kallad lag nr 26/1984).

8 Lag nr 26/1984 ändrades genom lag nr 7/1998 om allmänna avtalsvillkor (Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contractación) av den 13 april 1998 (BOE nr 89 av den 14 april 1998) (nedan kallad lag nr 7/1998). Genom lag nr 7/1998 införlivades direktivet med nationell rätt.

9 Genom lag nr 7/1998 infördes bland annat en artikel 10a och en första tilläggsbestämmelse i lag nr 26/1984.

10 I artikel 10a punkt 1 i lag nr 26/1984 föreskrivs att "[v]illkor som inte har varit föremål för individuell förhandling och som i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten anses oskäliga. De villkor som räknas upp i den första tilläggsbestämmelsen i denna lag skall under alla omständigheter betraktas som oskäliga. ..."

11 I den första tilläggsbestämmelsen i lag nr 26/1984 återges i allt väsentligt den förteckning över avtalsvillkor som kan anses oskäliga vilken ingår i bilagan till direktivet med angivande av att den inte är uttömmande. Enligt punkt 26 i nämnda

tilläggsbestämmelse anges att "hänskjutande till en skiljenämnd som inte har inrättats för att lösa konsumenttvister, med undantag för sådana skiljenämnder som har inrättats genom lag för en viss sektor eller för ett visst sakområde" skall anses oskäligt.

12 Artikel 8 i lag nr 7/1998 har följande lydelse:

"1. Allmänna villkor som strider mot bestämmelserna i denna lag, eller mot någon annan tvingande bestämmelse eller förbud, till nackdel för den som har ingått avtalet är ogiltiga, såvida inte något annat föreskrivs i dessa bestämmelser.

2. Detta gäller i synnerhet de allmänna villkor som har införts i konsumentavtal och som skall betraktas som oskäliga, åtminstone i den mening som avses i artikel 10a och första tilläggsbestämmelsen i lag nr 26/1984 ..."

13 Vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i målet vid den nationella domstolen reglerades skiljeförfaranden genom lag nr 36/1988 om skiljeförfarande (Ley 36/1988 de Arbitraje) av den 5 december 1988 (BOE nr 293 av den 7 december 1988) (nedan kallad lag nr 36/1988).

14 Artikel 23.1 i lag nr 36/1988 hade följande lydelse:

"En invändning mot en begäran om skiljeförfarande som grundas på att skiljenämnden saknar behörighet att pröva saken, skiljeavtal saknas, är ogiltigt eller har löpt ut, skall göras i samband med att parterna första gången för talan i målet."

15 Artikel 45 i lag nr 36/1988 hade följande lydelse:

En skiljedom kan endast upphävas

1. [o]m skiljeavtalet är ogiltigt,

...

5. [o]m skiljedomen är oförenlig med grunderna för rättsordningen.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

16 Mostaza Claro ingick den 2 maj 2002 ett avtal om mobiltelefonabonnemang med Móvil. Avtalet innehöll en skiljeklausul enligt vilken eventuella tvister rörande nämnda avtal skulle avgöras genom skiljeförfarande vid Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Europeiska skiljedomsorganisationen) (nedan kallad AEADE).

17 Eftersom Mostaza Claro inte hade iakttagit den minsta abonnemangstiden inledde Móvil ett skiljeförfarande vid AEADE. Genom skrivelse av den 25 juli 2003 anmodade AEADE Mostaza Claro att inom tio dagar meddela om hon motsatte sig

skiljeförfarandet och upplyste henne om att det i sådant fall fanns möjlighet att föra talan vid domstol. Mostaza Claro inkom med yttranden i sak men motsatte sig inte skiljeförfarandet och invände inte att skiljeavtalet var ogiltigt. Tvisten avgjordes genom skiljedom till hennes nackdel.

18 Mostaza Claro väckte talan mot den skiljedom som AEADE hade meddelat vid den nationella domstolen. Hon gjorde därvid gällande att skiljeavtalet var ogiltigt på grund av att skiljeklausulen var oskälig.

19 Audiencia Provincial de Madrid konstaterade i beslutet om hänskjutande att det inte rådde något tvivel om att nämnda skiljeavtal innehöll ett oskäligt avtalsvillkor och att det således var ogiltigt.

20 Med hänsyn till att Mostaza Claro inte hade åberopat denna ogiltighet under skiljeförfarandet och i syfte att tolka den nationella rätten i överensstämmelse med direktivet, beslutade Audiencia Provincial de Madrid att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

"Innebär det konsumentskydd som säkerställs genom rådets direktiv 93/13/EEG ... att en domstol vid vilken en talan mot en skiljedom förs skall pröva giltigheten av skiljeavtalet och upphäva skiljedomen på den grunden att skiljeavtalet innehåller ett oskäligt avtalsvillkor till nackdel för konsumenten, då konsumenten åberopar denna omständighet i samband med talan vid domstol men inte har åberopat den under skiljeförfarandet?"

Inledande synpunkter

21 Det framgår av de handlingar som den nationella domstolen ingett att den har slagit fast att skiljeklausulen i avtalet mellan Móvil och Mostaza Claro är oskälig.

22 Det skall härvidlag erinras om att domstolen inte kan uttala sig om tillämpningen av de allmänna kriterier som gemenskapslagstiftaren använt för att definiera begreppet oskäligt avtalsvillkor på ett visst avtalsvillkor, vilket skall bedömas utifrån omständigheterna i målet (dom av den 1 april 2004 i mål C-237/02, Freiburger Kommunalbauten, REG 2004, s. I-3403, punkt 22).

23 Det ankommer alltså på den nationella domstolen att fastställa om ett sådant avtalsvillkor som det som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen uppfyller kriterierna för att anses oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i direktivet (domen i det ovannämnda målet Freiburger Kommunalbauten, punkt 25).

Prövning av tolkningsfrågan

24 Det följer av fast rättspraxis att det, i avsaknad av gemenskapsrättsliga föreskrifter på området, i varje medlemsstats rättsordning enligt principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt i processuella frågor skall anges vilka domstolar som är behöriga och vilka förfaranden för att väcka talan som är avsedda att tillvarata rättigheter som för enskilda följer av gemenskapsrätten. Dessa förfaranden får emellertid varken vara mindre förmånliga än dem som avser liknande situationer av intern art (likvärdighetsprincipen) eller göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av gemenskapsrätten (effektivitetsprincipen) (se, bland annat, dom av den 16 maj 2000 i mål C-78/98, Preston m.fl., REG 2000,

s. I-3201, punkt 31, och av den 19 september 2006 i de förenade målen C-392/04 och C-422/04, i-21 Germany och Arcor, REG 2006, s. I-8559, punkt 57).

25 Det skyddssystem som införs genom direktivet grundar sig på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå, vilket medför att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (dom av den 27 juni 2000 i de förenade målen C-240/98–C-244/98, Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, REG 2000, s. I-4941, punkt 25).

26 Den ojämlika situationen mellan konsumenten och näringsidkaren kan endast uppvägas av ett faktiskt ingripande från någon annan än de avtalsslutande parterna (domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, punkt 27).

27 Det är mot bakgrund av dessa principer som domstolen har slagit fast att den möjlighet som en nationell domstol har att ex officio granska huruvida ett villkor är oskäligt utgör ett medel som är ägnat både att uppnå det resultat som har slagits fast i artikel 6 i direktivet, det vill säga att förhindra att en konsument blir bunden av ett oskäligt villkor, och att bidra till att förverkliga det mål som avses i artikel 7 i direktivet, eftersom en sådan granskning kan ha en avskräckande verkan som leder till att näringsidkarna upphör med att använda oskäliga villkor i konsumentavtalen (domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, punkt 28, samt dom av den 21 november 2002 i mål C-473/00, Cofidis, REG 2002, s. I-10875, punkt 32).

28 Mot bakgrund av den inte obetydliga risken för att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller har svårigheter att tillvarata dem, har denna möjlighet för den nationella domstolen ansetts nödvändig för att säkerställa att konsumenter tillförsäkras ett effektivt skydd (domen i de ovannämnda förenade målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, punkt 26, och domen i det ovannämnda målet Cofidis, punkt 33)

29 Direktivets konsumentskydd omfattar således de fall då en konsument, som med en näringsidkare har slutit ett avtal innehållande ett oskäligt villkor, underlåter att göra gällande att villkoret är oskäligt, antingen på grund av att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller på grund av att han låter sig avskräckas av de kostnader som en talan skulle ge upphov till (domen i det ovannämnda målet Cofidis, punkt 34).

30 Den målsättning som eftersträvas med artikel 6 i direktivet vilken, såsom det har erinrats om i punkt 27 ovan, medför en skyldighet för medlemsstaterna att föreskriva att oskäliga avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten skulle inte kunna uppnås om den domstol vid vilken talan har väckts mot en skiljedom inte kunde pröva huruvida denna skiljedom är ogiltig endast på grund av att konsumenten inte har åberopat skiljeklausulens ogiltighet under skiljeförfarandet.

31 En sådan underlåtenhet från konsumentens sida skulle i så fall inte under några omständigheter kunna uppvägas av ett ingripande av personer som inte är avtalsparter. Det speciella skyddssystem som inrättas genom direktivet skulle definitivt urholkas.

32 Det är precis i denna riktning som den spanska lagstiftningen har utvecklats. Även om lag nr 60/2003 om skiljeförfarande (Ley 60/2003 de Arbitraje) av den 23 december 2003 (BOE nr 309 av den 26 december 2003) inte är tillämplig på tvisten vid den nationella domstolen är det nämligen inte utan intresse att påpeka att det enligt denna lag inte längre krävs att invändning mot skiljeförfarandet, bland annat på grund av skiljeklausulens ogiltighet, framställs samtidigt med parternas ursprungliga yrkanden.

33 Móvil och den tyska regeringen har gjort gällande att skiljedomarnas effektivitet allvarligt skulle skadas om nationella domstolar hade rätt att pröva en skiljeklausuls giltighet i de fall när konsumenten inte har gjort invändning härom under skiljeförfarandet.

34 Detta påstående ger uttryck för uppfattningen att de krav som hänför sig till skiljeförfarandets effektivitet motiverar att prövningen av skiljedomar är av begränsad karaktär och att en skiljedom kan upphävas endast i undantagsfall (dom av den 1 juni 1999 i mål C–126/97, Eco Swiss, REG 1999, s. I-3055, punkt 35).

35 Domstolen har emellertid redan slagit fast att i den mån en nationell domstol enligt interna processuella regler skall bifalla ett yrkande om upphävande av en skiljedom på grund av att den innebär ett åsidosättande av nationella regler som hänför sig till grunderna för rättsordningen, skall den även bifalla ett sådant yrkande som grundar sig på att gemenskapsrättsliga regler av detta slag har åsidosatts (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Eco Swiss, punkt 37).

36 Vikten av att skydda konsumenterna har bland annat föranlett gemenskapslagstiftaren att i artikel 6.1 i direktivet föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument ”inte är bindande för konsumenten”. Detta är en tvingande bestämmelse som, med hänsyn till att den ena avtalsparten befinner sig i underläge, har till syfte att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga.

37 Direktivet, som syftar till att stärka konsumentskyddet, utgör dessutom, i enlighet med artikel 3.1 t EG, en grundläggande åtgärd som är oundgänglig för att de uppgifter som gemenskapen har anförtrotts skall kunna utföras och, i synnerhet, för att höja levnadsstandarden och livskvaliteten i hela gemenskapen (se, analogt, med avseende på artikel 81 EG, domen i det ovannämnda målet Eco Swiss, punkt 36).

38 Det allmänintresse som ligger till grund för direktivets skydd för konsumenterna är av sådan art och omfattning att det dessutom är motiverat att ålägga de nationella domstolarna en skyldighet att ex officio pröva huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt och därigenom kompensera för obalansen mellan konsumenter och näringsidkare.

39 Av det anförda följer att tolkningsfrågan skall besvaras enligt följande. Direktivet skall tolkas så, att en nationell domstol som har att pröva ett yrkande om upphävande av en skiljedom skall pröva huruvida skiljeavtalet är ogiltigt och upphäva denna skiljedom om nämnda avtal innehåller ett oskäligt avtalsvillkor, trots att konsumenten inte har åberopat skiljeavtalets ogiltighet under skiljeförfarandet utan endast inom ramen för klandertalan.

Rättegångskostnader

40 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal skall tolkas så, att en nationell domstol som har att pröva ett yrkande om upphävande av en skiljedom skall pröva huruvida skiljeavtalet är ogiltigt och upphäva denna skiljedom om nämnda avtal innehåller ett oskäligt avtalsvillkor, trots att konsumenten inte har åberopat skiljeavtalets ogiltighet under skiljeförfarandet utan endast inom ramen för klandertalan.

Underskrifter